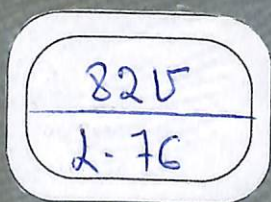

Tringee

1936

ՋԵԿ ԼՈՆԴՈՆ

ԳԿԿ

Խ Ո Վ Յ Ա

966/15/1X

ԽՆԶՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ. ՄՈՍԿՎԱ, 1930

Арм.
4-490a
82.5
L-76

4-490a

ՋԵԿ ԼՈՆԴՈՆ

-6 NOV 2011

Г.П.Б-ка обяз. экз.
Литр. 1930 г.
Акт № 2.659

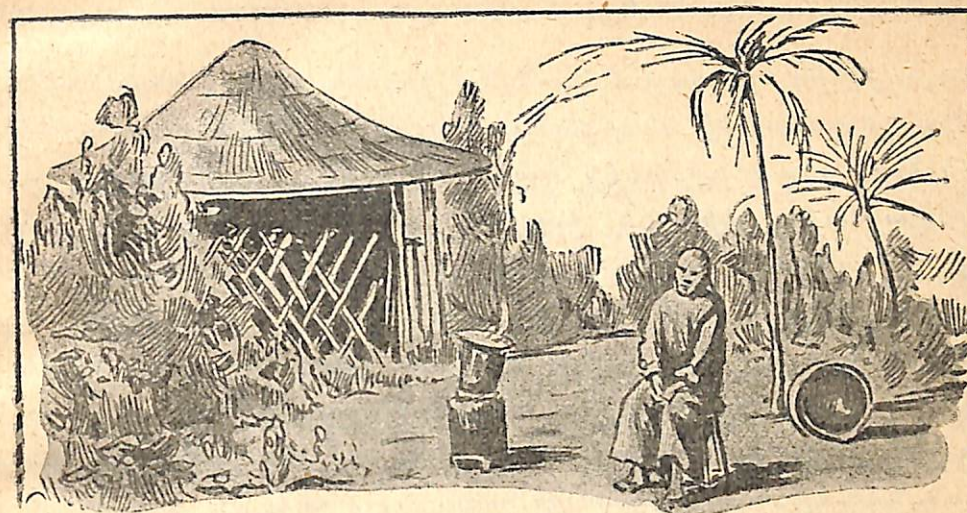
Խ Ո Դ Յ Ա

(ԶԻՆԱԳՈ)

АНВ. № 20593

ԽՍՀՄ ԺՈՂՈՎՈՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՄՈԱԿՎԱ 1930

500-1

Թարգմ. Բ. Մար.

40743-63

Ախ-Չոն ֆրանսերեն չէր հասկանում: Նա նստել էր ծայրեծայր լիքը դատարանի գահլիճում, հոգնած ու ձանձրացած, լսելով ֆրանսիական արագ խոսակցությունը, վոր հաճախ վրա ելին տալիս այս կամ այն աստիճանավորները: Ախ-Չոյի համար դա «մլթոներեն» էր և նա զարմանում էր ֆրանսիացիների հիմարության վրա, վորոնք այնքան յերկար են փնտռում Չունգ-Հայի սպանողին և, բայց և այնպես, չգտան նրան: Հինգ հարյուր կուլիններ (չինացի բանվորներ) գլխեյին, վոր սպանեց Ախ-Սանը, իսկ Ախ-Սանին մինչև իսկ չբանտարկեցին: Ճիշտ է, բոլոր կուլինները գաղտնի միմիանց խոսք ելին տվել իրար չմատնել, բայց դե այդ այնքան պարզ էր և ֆրանսիացիները պետք է վոր գտնեյին, յերևան հանեյին, վոր սպանողը Ախ-Սանն է: Շատ հիմար են այդ ֆրանսիացիները...

Ախ-Չոն մի այնպիսի բան չի արել, վորի համար ինքը վախենար: Նրա ձեռքն այդ սպանության մեջ խառը չէ: Ճիշտ է, նա ներկա յեր այդ բանին և Շեմմերը — պլանտացիայի վերահսկիչը — սպանությունից անմիջապես հետո աճապարեց հանրակացարան և իրեն չորս թե հինգ ուրիշ չինացիների հետ գտավ այնտեղ... Բայց դե զրանից լ՛նչ... Չունգ-Հային հասցրել ելին միայն յերկու հարված: Պարզ բան է, վոր հինգ կամ վեց մարդ, յեթե յուրաքանչյուրը մի մի հարված հասցներ, յերկու վերք չէր ստացվիլ:

Այդպես եր դատում Ախ-Չոն, յերբ իր չորս ընկերների հետ միասին դատավորի առաջ կատարված դեպքի մասին սուտ ու մոլորեցնող ցուցմունքներ եր տալիս ու շփոթեցնում: Նրանք լսել են աղմուկ, կռիվ, և ինչպես Շեմմերը, իրենք ել վազել դեպքի վայրը: Նրանք — ավելի շուտ ելին հասել — ահա և բոլորը: Ճիշտ ե, Շեմմերն իր տված ցուցմունքում ասաց, վոր ինքը լսելով աղմուկի ձայնը, առնվազն հինգ բոլորակա սպասեց դուրսը և մտնելով ներս, նա տեսավ մեղադրյալներին տեղումը և նրանք չեյին կարող նոր մտած լինել այնտեղ, քանի վոր ինքը կանգնած եր հանրակացարանի դռան մոտ, բայց թե դրանից ի՞նչ: Ախ-Չոն և իր ընկերները վերջում վկայեցին, վոր Շեմմերը սխալվում ե: Վերջ ի վերջո իրեն բաց կթողնեն: Նրանք բոլորը հավատացած եյին դրան: Հո չի՞ կարելի հինգ մարդու գլուխ կտրել խանչալով հասցրած յերկու վերքի համար: Բացի դրանից, սպիտակ դեերից և վոչ մեկը չի տեսել սպանությունը: Բայց այդ ֆրանսիացիները այնքան հիմար են... Ձինաստանում — Ախ-Չոյին շատ լավ հայտնի յե — դատավորը կհրամայեր բոլորին սոսկալի տանջանքի յենթարկել և կիմանար ճշմարտությունը: Տանջանքի յենթարկելով, շատ հեշտ ե իմանալ ճշմարտությունը: Բայց այդ ֆրանսիացիները չեյին տանջում մարդկանց — ո՞վ որքան հիմարներ են: Հենց այդպիսով ել նրանք յերբեք չեն իմանա, թե ով ե սպանել Չունգ-Հային:

Բայց Ախ-Չոն առհասարակ վոչինչ չեր հասկանում: Անգլիական ընկերությունը, վորին պատկանում եր պլանտացիան, մեծ գումարներ վատնելով, Տայիտի յե բերել հինգ հարյուր կուլիներ: Ընկերության բաժնետերերը պահանջում են շահ, ոգուտ, իսկ ընկերությունը դեռ վոչ մի գրող չեր վճարել. ահա թե ինչու ընկերությունը չեր ցանկանում վոր իրեն այնքան թանկ նստած բանվորների մեջ սովորություն դառնար միմիանց սպանելը: Բացի դրանից, կային ֆրանսիացիներ, վորոնք ճգնում եյին — ինչ գնով ել ուղում ե լինի — ֆրանսիական «հրաշալի» որենքները փաթաթել «խողիա»-ներին — «չինագո»-ներին: Չկա ավելի լավ բան, քան ժամանակ առ ժամանակ որինակ ցույց տալը: Բացի դրանից, ի՞նչի համար ե Նոր-Կալեդոնիան, յեթե վոչ նրա համար, վոր աքսորվեն այնտեղ լսեղծ

ու թշվառ մարդիկ, վորոնք պիտի տանջվեն իրենց ամբողջ կյանքում ի հատուցումն այն բանի, վոր նրանք յեղել են թույլ և հանցավոր:

Ախ-Չոն այդ բոլորից չեր կարող գլուխ հանել: Նա նստել եր դատարանի դահլիճում և սպասում եր դատավճռին, վորն իրեն, իր ընկերների հետ պիտի բաց թողներ պլանտացիան և ուղարկեր աշխատելու մինչև պայմանագրի ժամկետը: Շուտով այդ դատավճիռը կհանեն: Դատավարությունը հասնում եր իր վախճանին: Նա տեսնում ե այդ վկաների հարց ու վորձը թողին. դադարեց մլթոներեն ղլլղոցը: Փրանսիացի դեերը, ըստ յերևույթին, հոգնեցին և նույնպես սպասում եյին դատավճռի արձակելուն: Սպասելով, Ախ-Չոն հիշեց այն ժամանակը, յերբ ինքը ստորագրեց պայմանագիրը և Տայիտի մեկնող շոգենավը նստեց: Դժվար եր ապրել նրա ծովափնյա փոքրիկ գյուղում և յերբ նա իր իրավունքը հարավում ծախեց հինգ տարով որեկան հիսուն մեկսիկական ցենտով, նա իրեն յերջանիկ եր համարում. իր գյուղում մարդիկ կային, վոր ամբողջ տարին աշխատում եյին տասը մեկսիկական դոլլարով, կային կանայք, վոր ամբողջ տարին աշխատում, ցանցեր եյին գործում հինգ դոլլարով, իսկ խանութպանների տներում ծառայողները ստանում եյին չորս դոլլար մի տարվա ծառայության համար: Իսկ ինքը պիտի ստանա հիսուն ցենտ որեկան, մի որվա համար, միակ մի որվա համար նա պիտի ստանա այդ արքայավայել գումարը... Ե, ի՞նչ անենք, վոր աշխատանքը ծանր ե: Հինգ տարին լրանալուց հետո նա կվերադառնա տուն, — այդ ասված ե պայմանագրում, — և նա այլևս չի բանելու: Նա իր ամբողջ կյանքում կլինի հարուստ. կունենա սեփական տուն, կին և յերեխաներ, վորոնք կմեծանան և կհարգեն, կմեծարեն իրեն: Այո: Իսկ տան շուրջը փոքրիկ այգի կգցի, վորտեղ կհանգստանա և կհանձնվի իր խոհերին ու մտորումներին... այգու փոքրիկ լճակի մեջ վոսկի ձկնիկները կլողան, իսկ ծառերից կախված զանգակիկները կզնգզնգան... և այդ բոլորը նա կշրջապատի բարձր պարսպով, վորպեսզի վոչ վոք չխանգարի իր հանգիստն ու խոհերը:

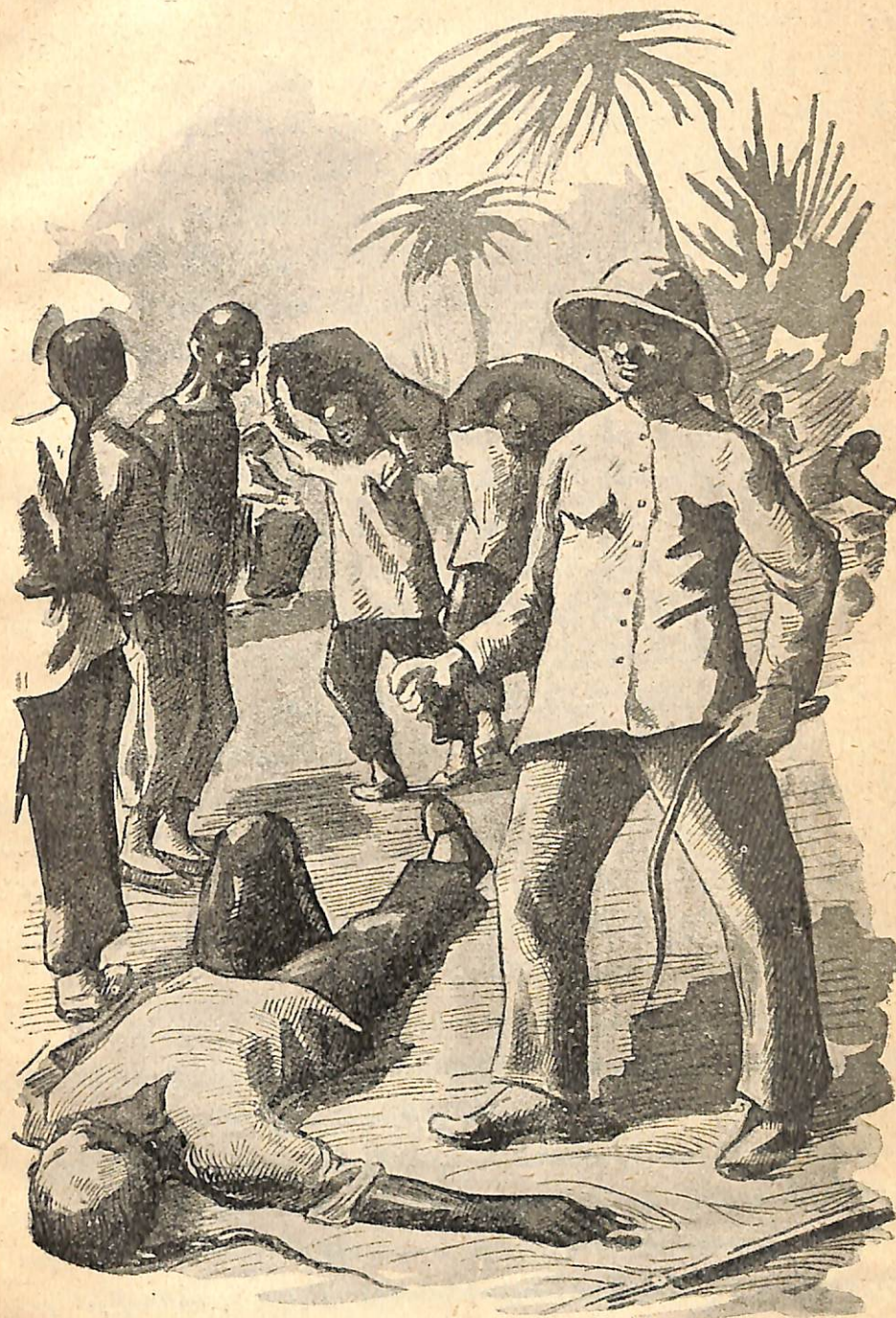
Յեվ ահա այդ հինգ տարուց յերեքն արդեն աշխատել, անցել ե: Նա շնորհիվ իր խնայողության արդեն հարուստ մարդ ե (իր հայրենիքի մասշտաբով), և միայն յերկու տարին ե վոր Տայիտի բամբակի

պլանտացիան բաժանում է իրեն սպասող հանգստից ու մտորումներից: Յեւ ահա, նրա փողերը կորչում են Չունգ-Հայի այդ չարաբաստիկ սպանությամբ, վորին ներկա է գտնվել: Յերեք շաբաթ քանտարկված էր և այդ յերեք շաբաթվա յուրաքանչյուր օրն իրեն արժեր հիսուն ցենտ: Բայց ահա, կհանեն դատավճիռը և ինքը կարող կլինի վերադառնալ իր աշխատանքին:

Ախ-Չոն քսան յերկու տարեկան էր: Նա ինքնագոհ, բարեսիրտ չինացի էր: Նա, ինչպես և բոլոր ասիացիք, նիհար էր, բայց դեմքը կլոր: Նրա դեմքը կլոր էր՝ լրացած լուսնի պես և արտահայտում էր զիջող բարյացակամություն և բարեսրտություն, մի բան, վոր սովորական չէր իր ցեղակիցների մեջ: Յեւ նրա արտաքինը չէր խափում: Նա յերեք վոչ վոքին անախորժություն չէր պատճառել, յերեք չէր մասնակցել կռիվների, չէր խաղում ազարտ խաղեր և այլն: Նրա հոգին դեռ այնքան չէր կոպտացել, վորպեսզի նա խաղացող դառնար: Նա բավարարվում էր քչով և սիրում էր հասարակ բավականություններ: Կիզիչ արևի տակ, բամբակի արտերում ծանր աշխատանքից հետո, իրիկվան հովին վայելած հանգիստն ու անդորրությունը նրան անսահման բավականություն էր պատճառում: Նա ընդունակ էր ամբողջ ժամերով զմայլված դիտել վորևե ծաղիկ և փիլիսոփայել աշխարհի խորհրդավոր գաղտնիքների մասին: Ավագոտ ծովի յեզրին մի կապույտ արագիլ, ջրի վրայից թռչող ձկան արծաթափայլ ցուլը, կամ թե՛ վարդագույն արևի մայրամուտը ընդարձակ լագուններում, կարողանում էին մոռացության տալ նրան ծանր աշխատանքի յերկար շղթան և Շեմմերի դաժան մտրակը:

Շեմմերը՝ կարլ Շեմմերը, գազան էր գազաններից, կատարյալ անասուն: Բայց նա իր աշխատավարձն էր ստանում... Իրեն յենթակա հինգ հարյուր ճորտերից նա քամում էր նրանց վերջին կաթիլ արյունը, քանի դեռ, նրանք, մինչև պայմանագրի լրանալը ճորտեր էին: Շեմմերը յեռանդով աշխատում էր քամել այդ հինգ հարյուր քրտնած մարմիններից նրանց ուշժը և այդ դարձնում բամբակի պատրաստի հակեր — արտահանելու համար: Այդ բանում նրան ոգնում էր յերեք գյույմ լայնություն և մի արշին յերկարություն ունեցող հաստ կաշուց մտրակը, առանց վորի, նա տնից դուրս չէր գալիս

և վորը ստեպ-ստեպ իջնում եր կուլիների կռացած մերկ մեջքերին՝ ատրճանակի տրաքոցի պես: Այդ տրաքոցը հաճախ եր լսվում, յերբ Շեմմերը ձին հեծած անցնում եր արտերի, դաշտերի միջով:

Մի անգամ, պայմանգիրը կնքած առաջին տարվա սկզբին գաղան Շեմմերը, բռնացքի մի հարվածով սպանեց մի կուլի: Հարվածն այն հարվածներից չեր, վոր ջարդեր այդ մարդու գլուխը ինչպես ձվի կճեպ, բայց նա այնքան ուժեղ եր, վոր վնասեց ուղեղը և մարդը հիվանդանալով, մի շաբթից հետո մեռավ: Բայց չինացիները նույնիսկ չմտածեցին գանգառվելու ֆրանսիացի դեերին—Տալիտի իշխողներին: Հարկավոր եր ականջը սուր պահել: Նրանք գիտեյին թե ինչպես պետք եր վարվել Շեմմերի հետ: Նրա բարկութունից այնպես պետք ե փախչել, ինչպես փախչում եյին հարյուր-վոտանի սողունի թույնից, վոր թագնվում ե խոտերում և անձրևային գիշերները գալիս մտնում ե նրանց անկողինը: «Չինագո» — այդպես եյին կոչում չինացիներին ծույլ և թուխ Տալիտի կղզիաբնակները — վախենում եյին բարկացնել Շեմմերին: Բարկացնել Շեմմերին — այդ կնշանակեր հանձնել նրան ամբողջ աշխատանքը:

Շեմմերի այդ մի հարվածն ընկերության նստեց հաղարավոր գովարներ, իսկ Շեմմերին — վոչ մի վնաս: Ֆրանսիացիները, բոլորովին գուրկ գաղութային բնագրից, ինչպես յերեխաներ, խաղում եյին «կղզու յեկամուտները մեծացնելու» խաղը ուրախ եյին միայն անգլիական ընկերության ձեռք առած միջոցներին: Ի՞նչ դժբախտություն ե — Շեմմերը և իր սոսկալի բռնացքը: Մեռնող չինագո: Չե՞ վոր դա մի սոսկ «խողյա» եր — մի չինագո:

Բացի այդ, նա արևահարությունից ե մեռել՝ — այդպես ե ասված բժշկական վկայագրում: Ծիշտ ե, Տալիտի պատմության մեջ վոչ վոք և վոչ մի ժամանակ արևահարությունից չի մեռել, բայց այդ չինագոյին վիճակված եր մեռնելու դրանից: Համենայն դեպս, բժիշկն իր գեկուցման մեջ այդպես արտահայտվեց: Նա չափազանց անկեղծ եր: Դիվիդենտը պետք ե վճարել, հակառակ դեպքում մի սնանկության դեպք ևս կավելանա Տալիտի սնանկության պատմությանը:

Դժվար եր հասկանալ այդ սպիտակ դեերին: Նստած դատարանի դահլիճում և սպասելով դատավճռին, Ախ-Չոն խորհում եր այն մասին,

թե ինչ անիմանալի մարդիկ են դրանք: Յերբեք չեր կարելի ասել թե ինչ կա նրանց մտքում: Նա տեսել ե, գիտե այդ դեերից մի քանիսին: Նրանք բոլորը միմիանց նման են, — սպաներ և նավաստիներ, ֆրանսիական պաշտոնյաներ, պլանտացիայում յեղած սակավ սպիտակները, դրանց թվում Շեմմերը: Նրանց դատողությունն ու շարժ ուժները այնպես մութ ու խորհրդավոր եյին, վոր ըմբռնել հնարավոր չեր: Նրանք բարկանում եյին առանց վորևէ շոշափելի պատճառի և չեր: Նրանք բարկանում եյին առանց վորևէ շոշափելի պատճառի և չեր: Նրանց գայրույթը միշտ վտանգավոր եր: Այդ վայրկյաններին նրանք կատարելապես վայրի գազանների եյին նմանվում: Նրանք ընկճվում, հուսահատվում եյին շատ չնչին բաներից, իսկ տեղն յեկած ժամանակ գիտեյին աշխատել չինագոներից ել լավ: Նրանք այնպես գուսպ չեյին, ինչպես չինագոները: Նրանք շատակեր եյին. չափազանց շատ եյին ուտում և ավելի շատ խմում: Չինագոն յերբեք չեր կարող իմանալ թե սպիտակներին ինչ դուր կգա և ինչը կկատաղեցնի նրանց: Յերբեք չինագոն չեր կարող այդ իմանալ նախորդ: Այն, ինչ վոր հավանեց մի անգամ, մի բուպեյից հետո կարող եր առաջ բերել սոսկալի կատաղություն: Կարծես թե սպիտակ դեերի աչքերին կար մի քող, վորը ծածկում եր նրանց իսկական դեմքը չինագոյի աչքերից: Յե՛վ ի լրումն այդ բոլորի՝ սպիտակ դեերի այն սարսափելի ճարակությունը, նրանց ընդունակությունը՝ անել ամեն ինչ և ճարակությունը, նրանց ընդունակությունը՝ անել ամեն ինչ և ստիպել շարժվել բոլորին, արդյունք տալ, յենթարկել իր կամքին բոլոր սողացող և քարշ յեկող արարածներին, նվաճել, իրեն յենթարկել բոլոր սողացող և քարշ յեկող արարածներին, նվաճել, իրեն յենթարկել մինչև անգամ բնության տարերքները... Այո, տարրինակ, դարմանալի արարածներ են սպիտակ մարդիկ և իսկական դեեր: Նայեցեք հենց թեկուզ Շեմմերին:

Ախ-Չոյին տարրինակ եր թվում, վոր այդպես յերկարացնում են դատավճիռը: Դատապարտվողներից վոչ մեկը ձեռք չի տվել Չոնգ-Հային: Ախ-Սանն ե սպանել նրան մեն-մենակ: Ախ-Սանն ե այդ արել. նա Չոնգ-Հայի գլուխը ծռել ե դեպի յետ, բռնել ե նրա հուսից, իսկ մյուս ձեռքով, յետևից, յերկու անգամ դանակը խրել ե նրա մարմինը: Յերկու անգամ նա դանակը խրել ե: Այստեղ, դատարանի դահլիճում, Ախ-Չոն փակելով աչքերը, նորից պատկերացրեց սպանության գործողությունը — կռիվ և հայոյանք, անվայել հայոյանք

պաշտելի նախնիքներին, անեծք ու սոսկալի հայոյանք դեռ ևս չծնված սերունդներին, Ախ-Սանի դանակի յերկու հարվածը Չունգ-Հային... Լայն, բաց դռները, կատաղած ներս վազող Շեմմերը, Ախ-Սանի փախուստը, Շեմմերի մտրակը, վոր ներկա յեղողներին խծկեց մի անկյուն և ատրճանակի պայթյունը, վորով Շեմմերն իրեն ոգնության եր կանչում... Մտքի մեջ վերհիշելով այդ բոլորը, Ախ-Չունգ դողաց: Մտրակի այդ մի հարվածը վիրավորեց իր այտը և կաշին մի փոքր պլոկեց: Վկաների նստարանից Շեմմերը ցույց տվեց այդ վերքը, յերբ ճանաչեց Ախ-Չոյին: Միայն այժմ են անհետացել հարվածի հետքերը: Բայց հարված եր հա... Յեթե մի կես դյույմ ել մոտ լիներ, Ախ-Չոյի աչքն այլևս չեր լինի: Հետո, Ախ-Չունգ մոռացավ այդ բոլորի մասին — նրան պատկերացավ մտածումների և հանգստյան այգին, վորն իրեն ե պատկանելու, յերբ նա վերադառնա հայրենիք:

Նա նստել եր անտարբեր ու անփութ դեմքով, այն ինչ դատավորը կարդում եր դատավճիռը: Անտարբեր ու անփութ ելին նույնպես իր չորս ընկերների դեմքերը: Նրանք մնացին անտարբեր և նրանից հետո, յերբ թարգմանը բացատրեց նրանց, վոր բոլոր հինգն ել հանցավոր են ճանաչված Չունգ-Հայի սպանության գործում և վոր Ախ-Չոուի գլուխը կկտրեն, Ախ-Չոն պետք ե քսան տարի մնա Նոր-Կալեդոնիայի բանտում, Վոնգ-Լին՝ տասներկու տարի, իսկ Ախ-Տոնգը — տասը տարի: Վրդովվելն անոգուտ եր: Ախ-Չոուն նույնպես մնաց անփութ ինչպես մուսիա, թեկուզ նրա գլուխը պետք ե կտրեն: Մագիստրատը ավելացրեց մի քանի խոսքով, իսկ թարգմանը թարգմանեց՝ քանի վոր Ախ-Չոուի դեմքը ավելի ե վիրավորված Շեմմերի մտրակների հարվածներից և յեթե մեկն ու մեկը պետք ե մեռնի, այդ պետք ե Ախ-Չոուին վիճակվի: Այն հանգամանքը, վոր Ախ-Չոյի դեմքը նույնպես վիրավորված ե, համոզեցուցիչ ապացույց եր, վոր նա ներկա յե յեղել սպանության և անկասկած մասնակցել այդ բանում, ուստի և նրան դատապարտեցին քսան տարվա տաժանակիր աշխատանքի: Յեվ այդպես վարվեցին ամենքի հետ — Ախ-Տոնգին ևս տասը տարով աքսորեցին: Յուրաքանչյուր դատավճռի հիմնավորումը տրված եր բարեխղճորեն. — «Թող չինագո-

ները հիշեն այս դասը, — հայտարարեց վերջում դատավորը: — Նրանք պետք ե իմանան, վոր որենքը Տախտիում կիրադործվի, թեկուզ յերկինքը փլվելու լինի»:

Յեվ ահա հինգ չինագոներին տարան կրկին բանտ: Նրանք չվշտացան և վոչ ել վրդովվեցին: Դատավճիռն անսպասելի յեր, այսինքն հենց այն եր, ինչ վոր նրանք սովոր ելին տեսնել սպիտակ դեերի գործերում: Չինագոն նրանցից հաղիվ կարող եր ուրիշ բան սպասել: Իրենց չկատարած հանցանքի համար ծանր պատիժն ավել տարորինակ չեր, քան անթիվ ու անհամար ուրիշ տարորինակություններ, վոր գործում ելին սպիտակ դեերը: Այդ շաբաթներին, Ախ-Չոն հաճախ նայում եր Ախ-Չոուին գաղտնի հետաքրքրությամբ: Նրա գլուխը պետք ե կտրեյին կառավարանում: Նա ել չի տեսնի վոչ ծերության որեր և վոչ ել հանգստյան այգի:

Ախ-Չոն փիլիսոփայում եր և մտորում կյանքի և մահվան մասին: Ինչ վերաբերում եր իրեն, նա բոլորովին շփոթված չեր: Քսան տարի — վոչ ավել, քան քսան տարի: Միայն այդքան ժամանակով եր հեռանում իրենից իր այգին — ուրիշ վոչինչ: Նա յերիտասարդ եր և նրա արյան մեջ նստած եր Ասիայի համբերությունը: Նա կարող եր սպասել այդ քսան տարին, այդ ժամանակամիջոցում իր ավյունը կանցներ և նա ավելի հարմար կլինի այդու մեջ անդորր ու խաղաղ մտածողության: Նա նույնիսկ իր այգուն անուն եր գտել՝ այգին կանվանի «Վաղորդյան հանգստի այգի»: Այդ միտքն ամբողջ որերով նրան մխիթարում եր և նա այնքան եր տարված դրանով, վոր հեղինակեց բարոյագիտական աֆորիզմ համբերության առաքինության մասին և այդ աֆորիզմը շատ դուր յեկավ Վոնգ-Լի-ին և Ախ-Տոնգ-ին: Բայց Ախ-Չոուն մնաց անտարբեր դեպի այդ աֆորիզմը: Նրա գլխին վիճակվում եր այնքան շուտ բաժանվել իր մարմնից, վոր այդ դեպքին սպասելու կարիքը չեր զգում: Նա լավ ծխում եր, շատ լավ ուտում, լավ քնում և յերբեք չեր անհանգրստանում ժամանակի դանդաղ ընթացքի համար:

Կրյուշոն ժանդարմ եր: Նա քսան տարի իբրև տաժանակիր ապրել եր գաղութներում, սկսած Նիսերիայից և Սենեգալից մինչև հարավային ովկյանոսը և չի կարելի ասել, վոր այդ քսան տարին

զգալիորեն պայծառացնելին նրա բուժ ուղեղը: Նա նույնքան հիմար եր և դանդաղամիտ, ինչպես և առաջ, յերբ հարավային Ֆրանսիայի գյուղերից մեկում գեղջուկ էր: Նա գիտեր կարգապահություն և իշխանություն ահը և միակ տարբերությունը աստծու և յենթասպայի մեջ կայանում եր նրա համար միայն հյու հպատակության մեջ, վոր ցույց եր տալիս նրանց: Ճիշտ ասած, Կրյուշոյի խելքով, յենթասպան բարձր եր մինչև անգամ աստծուց, բացի կիրակիներից, վորպիսի որերը պատկանում յեն աստծու քարոզիչներին: Աստված սովորաբար գտնվում եր շատ հեռու, մինչդեռ յենթասպան միշտ ձեռքի տակն եր:

Յեվ ահա այդ Կրյուշոն գլխավոր դատավորից հրաման ստացավ բանտապետին ուղղած, վոր, նա բանտապետը Կրյուշոյին հանձնի «Ախ-Չոու անձնավորությունը»: Այնպես եր պատահել, վոր նախորդ յերեկոյան գլխավոր դատավորը ճաշի եր հրավիրել Ֆրանսիական զրահանավի կապիտանին և սպաներին: Նրա ձեռքերը դողում էին յերբ նա գրում եր հրամանը, իսկ աչքերն այնպես սարսափելի ցավում էին, վոր նա հրամանը չկարդաց — չէ վոր նա ստորագրել ե միայն չինագոյի մահվան դատավճիռը — և չնկատեց, վոր Ախ-Չոույի ազգանվան վերջին տառը բաց եր թողել: Հրամանում գրված եր «Ախ-Չո», և յերբ Կրյուշոն հրամանը ներկայացրեց բանտապետին, վերջինս հանձնեց նրան Ախ-Չոյին: Կրյուշոն իր հետ վերցրեց այդ «անձնավորությունը», դրեց յերկու ջորիներով լծած սայլին և գնաց:

Ախ-Չոյին սայլին նստած հաճելի յեր: Նա նստել եր ժանդարմի մոտ և փայլում եր դեմքը: Ավելի պայծառ կերպով սկսեց փայլել նրա դեմքը, յերբ տեսավ, վոր ջորիները ուղղվում են դեպի հարավ, դեպի Ատիմանո: Անկասկած ե, վոր Շեմմերն ե ուղարկել իր յետևից: Նա Շեմմերին պետք ե յեկել: Ինչ վոր ե, նա լավ կաշխատի: Շեմմերն այլևս վոչ մի առիթ չի ունենա գանգառվելու: Որը տաք եր: Քամին դադարեց: Ջորիները քրտնքի մեջ կորած էին, Կրյուշոն ել եր կորած քրտնքի մեջ, Ախ-Չոն՝ նույնպես: Բայց Ախ-Չոն տանում եր տոթն առանց վորևե դժվարություն: Նա յերեք տարի արդեն աշխատել ե պլանտացիայում այս կիզիչ արևի տակ: Նա

փայլում եր այնպիսի մի բարեսրտություն, վոր նույնիսկ Կրյուշոյի կարծր հոգին զարմացավ:

— Այո, դու զվարճալի յես, — խոսեց նա վերջապես:

Ախ-Չոն գլխով արեց և ավելի փայլեց ու ժպտաց: Կրյուշոն նրա հետ խոսում եր կանակների (Պոլինեզիայի բնակիչների) լեզվով, իսկ այդ լեզուն Ախ-Չոն, ինչպես բոլոր չինագոյները և ոտաբանապատակ դեերը, լավ եր հասկանում:

— Դու շատ ես ծիծաղում, — կշտամբանքով նկատեց Կրյուշոն, — այսպիսի որը մարդու սիրտ ե կտրատվում...

— Չէ վոր յես նոր միայն դուրս յեկա բանտից:

— Յեվ միմյն, — ուսերը թափահարեց ժանդարմը:

— Այո, միթե դա քիչ ե, — պատասխանեց նա:

— Կնշանակե դու ուրախ ես այն բանից, վոր քո գլուխը պիտի կտրեն:

— Ախ-Չոն մի վարկյան շիտթված, նայեց ժանդարմին և ասաց:

— Ինչպես թե, չէ վոր յես վերադառնում եմ Ատիմանո, պլանտացիայում Շեմմերի համար աշխատելու: Միթե դու ինձ Ատիմանո չես տանում:

Կրյուշոն մտազբաղ վոլորեց իր յերկար բեխերը:

— Ահա թե ինչ, — խոսեց վերջապես Կրյուշոն, մտրակելով ջորիներին, — դու չգիտես:

— Ինչ չգիտեմ, — Ախ-Չոյին պատեց մի անորոշ յերկյուղ, — միթե Շեմմերն ինձ այլևս գործի չի վերցնելու:

— Այստեղանից դենը չի վերցնի: — Կրյուշոն ծիծաղեց: Սա սուք կատակ եր: — Տեսնում ես, դու եզուց արդեն չես կարող աշխատել: Գլուխը կտրած մարդը չի կարող աշխատել: Ճիշտ չե միթե, — նա բոթեց չինագոյի կողը և ծիծաղեց:

Ախ-Չոն այլևս չեր խոսում, մինչև վոր անցան մի ամբողջ մղոն: Հետո նա նորից խոսեց.

— Միթե Շեմմերն ուզում ե կտրել իմ գլուխը:

Կրյուշոն լռելյայն գլխով արեց:

— Դա սխալ ե, — հպարտությամբ ասաց Ախ-Չոն: Հարգելի դատավորը վճռեց, վոր յես աքսորված մնամ քսան տարի նոր-կալեգոնիայում:

Ժանդարմը ծիծաղեց: Դա չար հանաք էր: Զվարճալի չինագոն
իրեն միամիտ էր ձևացնում: Զորիները բանանի պուրակը անցել
և կես մղոն գնացել էլին ծովի ափով, յերբ Ախ-Զոն նորից խոսեց:

— Յես ասում եմ քեզ, յես — Ախ-Զոռն չեմ: Պատվելի դատավորը չի հրամայել կտրել իմ գլուխը:

— Մի վախենա, — ասաց կրթուչոն մարդասիրությունից դըրդ-ված, ցանկանալով թեթևացնել իր գերյալի վիճակը. — այդպես մեռնել դժվար չէ, — նա յերկու մատով չտտացրեց — մեկ... և պատրաստ է: Դա այն չէ վոր թուկի ծայրին մեռնես, թափահարես վոտքերը, դեմքը ծամածռես ամբողջ հինգ բույե: Դա մեկ է՝ թե կացնով ճուտ սպանես. գլուխը կտրեցիր՝ պրծավ: Այդպես էլ մարդու հետ — թրրխկ... և պատրաստ է: Նա չի ցավեցնում, մինչև իսկ չի թվում, թե ցավեցնում է: Դու մինչև իսկ չես մտածում. գլուխդ այնպես արագ է թռչում, վոր դու չես կարող մտածել: Շատ լավ է: Ահա, այդպես կցանկանայի մեռնել — իսկույն, անմիջապես: Բաղդավոր ես դու, վոր հենց այդպես պիտի մեռնես: Ձե՛ վոր դու կարող եյիր վարակվել քոսով և մաս-մաս մարմնիդ մսերը եթափվեյին — մեկ՝ ցուցամատդ, մեկ՝ մեծ մատդ, և հետո՝ վոտքերիդ մատները: Յես տեսա մի մարդ տաք ջրից այրված: Յերկու ուր նա մերձիմահ եր: Մի վերստի վրա կարելի յեր լսել նրա գոռոցը: Իսկ դու — այդպես հանգիստ: Չը՛րխկ, — դանակը կտրում է վիզդ և, պատրաստ է: Դանակն, ասենք, դեռ խոտուտ էլ է անում: Ո՞վ կարող է ասել: Վոչ վոր: Մեռնողն այդ վիճակում չի վերադառնում, վորպեսզի պատմի այդ մասին:

Այս վերջին խոսքերն ինքն արտասուվոր սրամիտ գտավ և ուղիղ կես ըռպե ջղաձգաբար ծիծաղում էր:

Այդ ծիծաղը կխուլ չափ շինծու յեր, քանի վոր նա ել մարդասիրական մի պարտականություն եր, վորով նա պարտք համարեց քաջալերել չինագոյին:

— Բայց յես ասում եմ քեզ, վոր յես — Ախ-Չոն եմ, — պնդեց նա. — յես Հեմ ուզում, վոր իմ գլուխը կտրեն:

Կըյուշոն խոտորւից: Չինագոն շատ հեռուն գնաց իր հիմարու-
թյան մէջ:

— 3ku, — U_{ku}-2nnu zu ku, — uku ku U_{ku}-2nu.

— Լալ, — ընդհատեց նրան ժանդարմը: Նա քիթ ու մոռթը կախեց ընդունելով կատաղի կերպարանք:

— Ասում եմ քեզ, յես չեմ... — նորից սկսեց Ալա-Չոն:

— Լո՛ւ, — կատարի կերպով ասաց ԿՐՅՈՒՇՈՆ:

Դրանից հետո նրանք յերկար գնացին լուռ: Պապեետայից մինչև Ատիմաոնոն քսան մղոն ճանապարհ եր և նրանք գնացին այդ տարածության կեսից ավելին, յերբ չինագոն նորից վորոշեց խոսել:

— Յեա տեսա քեզ դատարանի դահլիճում, յերբ հարգելի դատավորը փնտրում եր մեր հանցանքը,—սկսեց նա։— Շատ լավ, դու հիշում ես, վոր Ախ-Չոուն, վորի գլուխը պետք է կտրեն, դու հիշում ես, վոր նա, Ախ-Չոուն, բարձրահասակ մարդ եր։ Մեկ ինձ նայիր։

Նա հանկարծ բարձրացավ և Կրյուչոն տեսավ, վոր իր առաջ
կանգնած է ցածրահասակ մեկը: Յեվ նույն ըուպեյին Կրյուչոն հիշեց
Ախ-Չոուի հասակը, վոր բարձր էր:

Ժանդարմին բոլոր չինագոնները թվում էին միատեսակ: Մեկի դեմքը նման էր մյուսին: Բայց տարբերել բարձր հասակը ցածր հասակից նա կարող էր և հասկացավ, վոր իր կողքին նստածն այն մարդը չէ: Նա հանկարծ քաշեց ջորիների սանձը և կանգնեցրեց սայլը:

— Տեսնո՞ւմ ես թյուրիմացությունը. ինձ ուրիշի տեղ են
ընդունել, — բարեսրտորեն ժպտալով, ասաց Ախ-Չոն:

Բայց Կրյուշոն մտածում էր: Նա արդեն ավստոսաց, վոր կանգնեցրեց սայլը: Իրեն անհայտ էր գլխավոր դատավորի սխալը և նա չգիտեր ինչպես դուրս գալ այս դրուժյունից: Բայց նա գիտեր, վոր իրեն հանձնել են՝ տանել այդ չինագոյին Անտիմաոնո և վոր իր պարտքն է տանել: Ե, ի՞նչ անենք, վոր այս՝ ա՛յն չինագոն չե, վորի գլուխը պիտի կտրեն: Չե՞ վոր սա ել է չինագո. իսկ ի՞նչ է չինագոն... Բացի այդ, գուցե և վոչ մի սխալ չկա: Չե՞ վոր նա չգիտե թե ինչ կա իր իշխանավորի մտքում: Իշխանությունը լավ գիտե իր գործը... Ինքն ի՞նչ է վոր մտածի իշխանավորի մասին: Մի անգամ, շատ առաջ, նա փորձեց մտածել իշխանավորի մասին և յենթա-

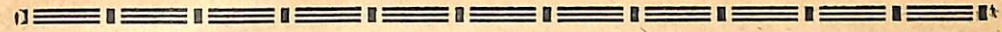

սպան առաջ նրան, — «Կրյուշ», դու հիմար ես. քանի շուտ այդ հասկանաս, ավելի լավ քեզ համար: Քո գործը չե մտածել. դու պետք ե լսես, իսկ մտածել՝ թողնես նրանց, ովքեր բարձր են քեզնից»: Այս հիշողութիւնը այժմ ել խայթում եր նրան: Յեւ յետիւս դառնա Պապեետե, այն ժամանակ նա կհետաձգի Ատիմաոնիայում լինելը գլխատումը, իսկ յետիւս սխալի այդ բանում, նա մի լավ կուտի յենթասպայից, վոր սպասում եր կալանավորին: Բացի այդ, միևնույն ե, Պապեետեյում ուտելու յե:

Նա ջորիներին մտրակեց և առաջ անցավ: Նա նայեց ժամացույցին. հիմա յել դեռ կես ժամով ուշացած եր և, յենթասպան, հավանորեն կբարկանա: Նա արագացրեց ջորիների վազը: Ախ-Չոն քանի ավելի յեր պնդում պարզել սխալը, այնքան Կրյուշոն համառում եր: Այն հանգամանքը, վոր նա տանում ե իր հետ վոչ թե այն մարդուն վորին իսկապես պետք եր տանել, ավելի եր նրան գրգռում: Յեւ այն, վոր սխալը կատարվել ե վոչ իր մեղքով, ամբապնդում եր նրան այն համոզումը, վոր ինքը շիտակ ե վարվում: Նա գերադասում եր մի դյուժին անմեղ չինագոնների մատնել նույն վիճակին, քան թե իրեն յենթարկել իշխանավորի բարկութեան:

Ինչ վերաբերում ե Ախ-Չոյին, նրանից հետո յերբ ժանդարմը խփեց նրա գլխին մտրակով և գոռալով հրամայեց լռել, նրան վոչինչ չեր մնում անել, քան լռել: Ծանապարհը լուռ շարունակվում եր:

Ախ-Չոն խորհում, մտածում եր այդ անդրծովյան դեերի անիմանալի «ֆանդերի» մասին: Վոչ մի կերպով չեր կարելի այդ բաները բացատրել: Այն, ինչ վոր իրեն եյին անում, նրանք բացարձակորեն ամենքի հետ եյին վարվում: Սկզբում նրանք մեղադրեցին հինգ անմեղ մարդկանց, իսկ այժմ պատրաստվում են կտրել մի մարդու գլուխ, վորին, հենց իրենք, իրենց խորը սգիտութեամբ, գտան արժանի վոչ ավել, քան քսան տարի բանտարկութեան: Յեւ նա վոչինչ չեր կարող անել այդ բանի դեմ: Նա պետք ե միայն նստի-սպասի և ընդունի այն բոլորն, ինչ վոր հաճելի յե իր կյանքի տերերին: Լինում եյին վայրկյաններ, յերբ նրան սարսափ եր պատում և նրա ամբողջ մարմինը ծածկվում սառը քրտինքով, բայց նա

տանում եր այդ: Նա աշխատեց հաշտվել իր բախտի հետ, հիշեց և կրկնեց ինքն իրեն մի քանի նախադասութիւն «Իմ-Ձիւ-Ուեն» («Մեղմ Ուղիի որհներգը»), բայց դրա տեղ նրա առաջ պատկերանում եր հեքիաթական այգին, ստեղծված իր յերևակայութեան մեջ, հանգստի և մտորումների համար: Դա նրան շփոթում եր և նա վերջացրեց նրանով, վոր հանձնվեց յերազանքներին և սկսեց ականջ դնել այգու ծառերին կախված գանգակների ձայնը: Այդ վիճակում հաշտվեց նրան հիշել և մտքում «քաղել» «Մեղմ Ուղիի որհներգը»:

Այդպես անցավ ժամանակը, մինչև վոր նրանք հասան Ատիմաոն և ջորիները մոտեցան կառափնարանի ստորոտին, վորի շվաքի տակ կանգնած սպասում եր անհամբեր յենթասպան: Ախ-Չոյին շտապ քաշ տվին կառափնարանի սանդուխքների վրա: Ներքեում, մի կողմն եյին հավաքվել պլանտացիաների բոլոր կուլիները: Շեմները վորոշել եր այդ դեպքը խրատական որինակ դարձնել մյուսներին. նա հավաքեց կուլիներին դաշտից և ստիպեց նրանց ներկա լինել մահապատժին: Կուլիները տեսնելով Ախ-Չոյին, կիսաձայն ինչ վոր մի բան շնջացին: Նրանք տեսնում եյին սխալը, բայց իրենց գիտցածը մտքներում թողեցին: Անկասկած, անհասկանալի դեերը փոխել են իրենց մտադրութիւնը: Փոխանակ մեկ անմեղ մարդու կյանք խլելու, նրանք ուզում են այդ խլել մի ուրիշ անմեղից: Ախ-Չոու, կամ Ախ-Չո — միևնույնը չե թե վորն ե: Նրանք յերբեք չեյին կարողանում հասկանալ սպիտակ շներին, ճիշտ այնպես և սպիտակ շները չկարողացան հասկանալ իրենց: Ախ-Չոյին վիճակված ե զրկվել գլխից, իրենց ել, յերկու տարվա ծառայութեանից հետո վիճակված եր վերադառնալ Ձինաստան:

Շեմները ամեն բանում վարպետ եր. նա ինքն եր շինել գիյոտինը, թեև յերբեք տեսած չկար այն. — ֆրանսիացի աստիճանավորները բացատրեցին նրան գիյոտինի ուժը: Իր առաջարկով, նրանք կարգադրեցին մահապատիժը կատարել Ատիմաոնայում և վոչ Պապետեյում: Շեմները ապացուցեց, վոր հանցագործութեան վայրը ամենանպատակահարմար տեղն ե պատժի իրագործման համար. բացի այդ, դեպքը փրկարար ազդեցութիւն կթողնի պլանտացիայում աշխատող հինգ հարյուր չինագոնների վրա: Շեմները ինքն ել ցանկու-

40749-63

Թյուն եր հայտնել լինել դահիճ և իբրև այդպիսին գտնվում եր կառափնարանի վրա, փորձելով իր սարքած գործիքը: Մարդու վզի հաստովթյամբ մի փայտ եր դրված գիլյոտինի տակը: Ախ-Չոն դյուլթված նայեց գիլյոտինին: Գերմանացին շուռ տալով լծակը, բարձրացրեց դանակը կառուցվածքի ամենաբարձր տեղը, քաշեց հաստ սլաքանից և դանակն ընկնելով կայծակի արագությամբ, ուղիղ մեջ տեղից կտրեց փայտը:

Խնչպես ե գործում,—հարցրեց յենթասպան, բարձրանալով կառափնարանի վերևը:

— Հրաշալի յե, — հրձվանքով պատասխանեց Շեմմերը: — Տո՛ւր, ցույց տամ քեզ:

Նա նորից բարձրացրեց դանակը, ձգեց պարանից և դանակը շարաչով կտրեց հաստ փայտը. բայց այս անգամ փայտի միայն կեսը կտրեց:

Յենթասպան մոռյվեց:

— Այդպես չի կարելի, — արտասանեց նա:

Շեմմերը սրբեց ձակատի քրտինքը:

— Պետք ե ծանրությունը շատ լինի, — հայտարարեց նա: Մոտենալով կամուրջի ծայրին, նա պահանջեց դարբնից յերկաթի տաս կիլոգրամանոց մի կտոր: Յերբ նա կռացավ և սկսեց ամրացնել յերկաթը դանակի լայն ծայրին, Ախ-Չոն հայացքը հառեց յենթասպային և վորոշեց ոգտվել բարեհաջող հանգամանքից:

— Հարգելի դատավորն ասաց, վոր պետք ե կարել Ախ-Չոուի գլուխը, — սկսեց նա:

Յենթասպան անհամբեր գլխով արեց: Նա մտածում եր տասնըյերկու մղոն հեռու տարածության վրա կղզու ծովափին ասլրող գեղեցիկ Բերտայի, մարգարտավաճառ Լաֆերի աղջկա մասին, վոր իրեն եր սպասում:

— Դե, բա, յես — Ախ-Չոուն չեմ, յես Ախ-Չոն եմ: Հարգելի բանտապետը սխալվել ե: Ախ-Չոուն բարձրահասակ մարդ ե, իսկ յես, դու տեսնում ես, յես կարճահասակ եմ:

Յենթասպան արագ շրջեց դեպի նա և տեսավ սխալը:

— Շեմմեր, — հրամայողաբար գոչեց նա, — յեկ այստեղ:

Գերմանացին մոմռաց ինչ վոր բան, բայց շարունակեց դանակին կռացած մնալ, մինչև յերկաթի կտորը ամուր կերպով չկապեց:

— Պատրաստ ե քո չինագոն, — հարցրեց նա:

— Նայիր նրան, — յեղավ պատասխանը, — նա ե արդյոք, այս չինագոն:

Շեմմերն ապշեց: Մի քանի վայրկյան նա հայհոյեց և ախտասնքով դիտեց իր ձեռքի ստեղծագործությունը, վոր այնքան շատ ցանկանում եր գործի գցել:

— Ահա ինչ, — խոսեց նա վերջապես, — մենք չենք կարող հետաձգել այս գործը: Յես արդեն պատրաստվել եմ: Յես չեմ կարող սպասել իսկական հանցավորին: Բոլորը մեկ ե, մի բան կսարքենք: Ձե վոր սա ել ե չինագո:

Յենթասպան հիշեց իրեն սպասող յերկար ճանապարհորդությունը և մարգարտավաճառի աղջկան ու տատանվեց:

— Ձե վոր բոլորը Կրյուշոյի վրա կձգեն, յեթե ճշմարտությունը բացվի, — պնդեց գերմանացին: — Բայց դժվար թե բացվի: Ախ-Չոուն, համենայն դեպս, չի բանա այդ:

— Վե՛չ. համենայն դեպս, վոչ Կրյուշոյի վրա, — պատասխանեց յենթասպան, — հավանորեն բանտապետն ե սխալվել...

— Դե. թող ընկնի նրա վրա: Մեզ վրա չեն գցի: Ո՞վ կարող ե տարբերել մեկ չինագոն մյուսից: Մենք կասենք, վոր ուղղակի կատարել ենք մեզ արված հրամանը: Բացի այդ, յես չե վոր այդ կուլիներին աշխատանքից մի վայրկյան ավել կտրել չեմ կարող:

Նրանք խոսում եյին ֆրանսերեն և Ախ-Չոն վոչ մի խոսք չհասկանալով հանդերձ, գլխի ընկավ, վոր իր ձակատագիրն են վորոշում: Նա գիտեր նույնպես, վոր դա կախված ե յենթասպայից և նա հայացքը հառել եր ուղիղ այդ պաշտոնիայի շրթունքներին:

— Շատ բարի, — ասաց յենթասպան: — Գործի անցիր: Ախր չե վոր նա միայն չինագո յե:

— Յես մի անգամ ել կիորձեմ, վոր հանդիստ լինեմ: — Շեմմերը հրեց փայտը դանակի տակը, վորը մեքենան վեր բարձրացրեց:

Շեմները ձգեց թուկից և Ախ-Չոն մոռացավ «Մեղմ Ուղիի որհներգը»։ Դանակը իջավ համր թխկոցով և ուղիղ կտրեց փայտը։

— Հրաշալի յե. — բացականչեց յենթասպան, վորն այդ ըոսկե-
յին ծխում եր. հրաշալի յե, բարեկամս։

Շեմները, շոյված գովասանքից՝

— Գնանք, Ախ-Չոու, — ասաց նա տալիսների բառբառով։

— Ախր յես Ախ-Չոուն չեմ... — սկսեց Ախ-Չոն։

— Լռել, — յեղավ պատասխանը։ — Յեթե մի անգամ ել բե-
րանդ բանաս, գլուխդ կջարդեմ։

Վերահսկիչը սպառնաց նրան բռունցքով և նա լռեց։ Ի՞նչ կող-
ներ ալստեղ բողոքը։ Այս անդրծովյան դեերը միշտ վարվում են
իրենց ուզածի պես։ Նա թույլ տվեց իրեն կապել իր չափսին
մի ուղղահայաց տախտակի վրա։ Շեմները պինդ ձգեց թուկը,
այնքան պինդ, վոր թուկը կտրեց-մտավ նրա մարմինը և սաս-
տիկ ցավ պատճառեց։ Բայց նա չեր գանգատվում։ Ցավը յերկար
չի տևի։ Նա զգաց թե ինչպես տախտակը թեքվեց ողի մեջ, հորիզոնա-
կան դիրք ընդունելով, և փակեց աչքերը... Յեվ այդ վայրկյանին
նա վերջի՜ անգամ դիտեց իր հանգստյան այգին։ Նրան թվաց, վոր
ինքը նստած է այդ այգում։ Փչում եր զով քամին և փոքրիկ զան-
գալները սակավաթիվ ծառերի վրա այնպես քաղցր զողանջում եյին...
յերազկոտ յերգում եյին թռչունները, իսկ հեռվից՝ բարձր պատերի
այն կողմը, հասնում եր գյուղի խլացուցիչ աղմուկը...

Այստեղ նա զգաց, վոր տախտակը կանգ առավ և սեղմվող
մկաններից հասկացավ, վոր նա պառկած է մեջքի վրա։ Նա բացեց
աչքերը։ Ուղիղ նրա վրա, արևի տակ, փայլեց դանակը։ Նա տեսավ
իր վրա կապված ծանրոցքը և նկատեց, վոր Շեմների շինած մեկ
կապն արձակվեց։ Հետո, նա լսեց յենթասպալի կտրուկ հրամանը։
Ախ-Չոն արագ փակեց աչքերը։ Նա չուզեց տեսնել, թե ինչպես
կիջնի դանակը։ Բայց նա զգաց այդ մի ակնթարթում։ Յեվ այդ մի
ակնթարթում նա հիշեց Կրյուշոյին և այն, վոր ասաց Կրյուշոն։
Բայց Կրյուշոն սխալված եր — դանակը խտուտ չարավ։ Միայն այդ
եր վոր նա զգաց, նախ քան դադարեց գիտակցել։

22640

22646

15 400.

Арм.
4-490

ДЖЕК ЛОНДОН
ХОДЯ

На армянском языке

ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ С. С. С. Р.
Москва, центр. Никольская, 10.

1
2

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0387159

650

4-490a.